

על הסליקים בכפר

גדעון חרובי

לפני קום המדינה הוחזק נשק ההגנה הבלתי ליגאלי של היישובים היהודיים בסליקים חפורים ובנויים באדמה.

ידוע לי על שלושה סליקים בנויים שהיו בכפר.

האחד היה במבנה המרפאה הראשונה של הכפר, תחת הרצפה בחדר הרופא. השני היה חדר בנוי במרתף שתחת הבמה בבית-העם, בפנינה הצפון מזרחית של הבניין. פתח הכניסה הנמוך היה באמצע קיר הבמה הדרומי הפונה לאולם. מספר מדרגות ירדו אל המרתף. סליק שלישי היה בנוי תחת הרמפה של מחסן האספקה, שהייתה משמשת להוצאת שקי התערובת מהמחסן והטענתם על העגלות של החברים. הכניסה לסליק הייתה בתוך המחסן והיה צריך להזיז מכסה ברזל לשם כך.¹ כמן כן, ידוע גם שהיה נשק שהוטמן במיכלים שנקברו באדמה.

מאיר כספי (קצ'קה) מספר: הייתי כבן עשר, בשנות הארבעים לפני קום המדינה. במבנה הרפת הקטן שבחצר שלנו ("הרפת של הסוכנות") עמדו בצד אחד שלוש פרות ובצד השני ערימה של חבילות חציר קטנות כ-20 ק"ג כל אחת). יום אחד בא לי לטפס על ערימת החציר ושם תחת הגג ראיתי חבילה עטופה. פתחתי את החבילה והיו בה מספר רובים... ירדתי למטה ורצתי לספר לילדים, חברי ברחוב, וקראתי להם לבוא לרפת ולשחק ברובים... הגענו לרפת, עליתי על הערימה והחבילה פשוט נעלמה, כאילו לא הייתה שם. כעבור הרבה שנים סיפר לי אבי, שהרובים היו מאחד הסליקים בכפר. חברים ניקו אותם בלילה, היו עייפים מאוד והחליטו לגמור את הטיפול למחרת בלילה, ולהחזיר אותם לסליק. על כן החביאו את הרובים על ערימת חבילות החציר. מזל שאבי היה בחצר וראה אותי מטפס על הערימה... ואז כשהלכתי מיהר להסתיר את החבילה במקום אחר. לצערי לא שאלתי באיזה סליק היו הרובים, וגם לא פרטים נוספים על הסליקים, ואבי לא סיפר...

שולם זהר מספר כי בראשית 1947 בהיותו כבן 17, פנה אליו סם ליטבק בבקשת עזרה. השניים נסעו בעגלה לפנות ערב לפרדס של מש' גורן, כיום בשטח של פרויקט הרפת, שם חפרו ליד אחד מעצי ההדר והוציאו מהקרקע גליל ארוך מפח שנעשה על ידי הפחח ישראל זצר (אביב של שולם). סם הניח את הגליל בעגלה והם שבו לכפר. שולם לא יודע מה הייתה התכולה של הגליל כי סם לא סיפר לו. אחרי כט' בנובמבר 1947 הועבר הנשק לחדר ניקור הבשר הצמוד לאיטליז. והוא חולק לשומרים מידי ערב. באחד הימים עסקו כמה נערים בניקוי הנשק במרפסת של האיטליז. בכביש עברה מכונית צבאית בדרכה ל"קמפ", שהוא המחנה הצבאי הבריטי שהיה בשטח היישובים בית חרות, נעורים ובית ינאי. נוסעי המכונית ראו את הפעילות הזו, ומחשש שיחזרו להחרים את הנשק הוא פונה בחיפזון מהחדר. יוסף אשוח מספר כי בסוף חודש מרץ 1948, לפני "מבצע נחשון" לפתיחת הדרך לירושלים, נקראו בני כיתתו, הבוגרים שבכפר, על ידי הנשק סם ליטבק, לנקות כמות של רובים פולניים, שהועברו למפקדת ההגנה לצרכי המבצע.

אחרי הכרזת המדינה ב-14 למאי 1948 הוחלט לרכז את כל הנשק של הכפר בחדר הסליק שבבית-העם. פתחו בקירות החיצוניים של בית-העם, בפנינה הצפון מזרחית, דלת כניסה וחלון רחב דרכו הוציאו את הנשק לשומרים. בנשקיה היו כלי נשק ממדינות שונות: רובים גרמנים, פולניים, איטלקים, אנגלים,

¹ המידע נמסר לי על ידי יוסף אשוח

קנדים, תתי מקלעי סטן תוצרת ת.ע.ש ואחרים, מקלעי ברן אנגלים וכו'. הנשקיה פעלה במקום מספר שנים. אחר כך הועבר מחסן הנשק לאיטליז, ונוספו לו רובי קרבין אמריקאים חצי אוטומטיים. בסוף שנות ה-60 בעקבות פריצות למחסני נשק באיזור וגניבות נשק, הועברה תכולת מחסן הנשק בכפר למשטרת ישראל.

בשנים הראשונות להקמת המדינה היו בכפר גניבות של פרות וסוסים ועוד על ידי מסתננים ערבים מאיזור טול-כרם. חברי הכפר יצאו בלילות לשמירה בכפר וגם קיבלו רובים כשיצאו לעבוד בשדות. בלילות נערכו מארבים ליד הגשרים ובנקודות חציה של נחל אלכסנדר. באחד הלילות פתח מארב באש על חוליית גנבים שעברה על גשר העץ ואחד מהם נהרג.

לפני קום המדינה היה שמואל ליטוואק (בן זכאי), הידוע בכינויו "סם", הנשק (אחראי הנשק) של הכפר והממונה על הביטחון. בשיחה עם ביתו ציפי מהרל (ציפוש) בת כיתתי, סיפרה לי את ששמעה מאביה: "בחצר שלהם לא הוטמנו כלי נשק, מחשש שזה יהיה המקום הראשון בו יחפשו האנגלים. סם נהג לקחת מביתם צנצנות זכוכית גדולות, שנשלחו מפולין על ידי משפחתה של אשתו גניה לשימוש במטבח. בצנצנות הוסלקו תחמושת, רימונים וכו'. עם קום המדינה הוחלף "סם" על ידי אברהם ליפובצקי מבית חרות.

נפתלי בן סירא מספר על סם (שמואל ליטוואק), שלקח אותו ל"מחצבה"² שם היה נוהג לעשות ניסוי כלים. הוא נתן לנפתלי "אקדוח", עמד מאחוריו כשהוא מחבק אותו, ושניהם מחזיקים ב"אקדוח" בזמן היריה...

לחלק מהחברים בכפר היו בבתיהם אקדחים בלתי ליגאליים. אחרי הכרזת האומות המאוחדות בכט' בנובמבר, קרא לי בן כיתתי ושכני גד יעקובי, הצטרפתי אליו ואל אביו, ירדנו לפרדס שבקצה המגרש שלהם ושם בין העצים בלילה, ירה גד, ירייה ראשונה באקדח של אביו.

כתב: גדעון חרובי
ערכה: שרי גלבוע

²² "המחצבה" הייתה למרגלות גבעת בית הקברות הצפוניים ובה היו כורים חול